

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد مرودشت

دانشکده علوم انسانی-گروه حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

عنوان:

بررسی مقایسه ای سنجه‌های سنتی و نوین اقلام تعهدی در تبیین عملکرد آتی شرکت‌های

پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

استاد راهنما:

دکتر قدرت‌اله طالب‌نیا

استاد مشاور:

دکتر هاشم ولی‌پور

نگارنده :

هادی رئیسی

زمستان 1390

تقدیم به

پدر و مادر عزیزم، سرمایه‌های جاودانه زندگی‌ام.

سپاس بیکران پروردگاری را سزاست که تمام موجودات عالم مقید اویند، همه راه او می‌پویند، وصل او می‌جویند و حمد او می‌گویند.

بر خود لازم می‌دانم تا سپاسگزاری خالصانه‌ام را از استاد ارجمند جناب آقای دکتر قدرت‌اله طالب‌نیا که با ارائه رهنمودهای عالمانه و دقت نظر خود مرا در به انجام رساندن این تحقیق یاری نموده‌اند ابراز دارم و همچنین از استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر هاشم ولی پور که صبورانه مرا در انجام این کار یاری نموده و با ارائه نقطه نظرات ارزنده بر غنای مطلب افزودند سپاسگزاری می‌نمایم و نیز از اساتید محترم جناب آقای دکتر جواد مرادی و جناب آقای دکتر حمید صالحی که داوری پایان‌نامه اینجانب را تقبل نمودند، کمال تشکر را دارم.

از این پایان‌نامه مقاله:

The Comparative Investigation of Traditional and Modern Measures of Accruals in Explanation of the Future Performance of the Admitted Companies in Tehran Stock Exchange

استخراج شده و در مجله **Science Series Data Report** به چاپ رسیده است.

در پژوهش رابطه بین سنجه‌های سنتی و نوین اقلام تعهدی با پیش‌بینی عملکرد آتی شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران مورد بررسی قرار می‌گیرد تا مشخص شود که برای پیش‌بینی عملکرد آتی و سودآوری شرکت‌ها تا چه میزان می‌توان به این اقلام تکیه کرد. علاوه بر این، قدرت توضیح‌دهندگی این اقلام در تبیین عملکرد آتی شرکت‌ها مورد آزمون قرار می‌گیرد. به منظور رسیدن به هدف تحقیق از متغیرهای اقلام تعهدی سنتی، اقلام تعهدی نوین، مجموع اقلام تعهدی سنتی و مجموع اقلام تعهدی نوین، طی سال‌های 1382 تا 1389 در شرکت‌های پذیرفته شده در بازار بورس اوراق بهادار تهران با روش‌های آماری، اقتصادسنجی و رگرسیون چند متغیره مورد آزمون قرار می‌گیرند.

نتایج آزمون فرضیات تحقیق، نشان‌دهنده این است که رابطه بین اقلام تعهدی عملیاتی سنتی و عملکرد آتی شرکت‌ها، مثبت، قوی و معنی‌دار بوده و رابطه بین اقلام تعهدی عملیاتی نوین و عملکرد آتی شرکت‌ها، مثبت، بسیار ضعیف ولی معنی‌دار بوده و بین قدرت توضیح‌دهندگی اقلام تعهدی سنتی و نوین در تبیین عملکرد آتی، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که استفاده‌کنندگان از اطلاعات مالی شرکت‌ها در پیش‌بینی عملکرد آتی شرکت‌ها به اهمیت این اقلام در تصمیم‌گیری‌های خود توجه داشته باشند.

عنوان

صفحه

فصل اول: کلیات پژوهش	1
1-1- مقدمه	2
2-1- بیان مسئله	2
3-1- اهمیت و ضرورت پژوهش	4
4-1- هدف پژوهش	4
5-1- سؤالات پژوهش	5
6-1- فرضیه های پژوهش	5
7-1- روش انجام پژوهش	10
1-7-1- روش پژوهش و گردآوری پژوهش	10
8-1- جامعه آماری	11
9-1- نمونه آماری	11
10-1- روش تجزیه و تحلیل	11
11-1- تعریف واژه های کلیدی	14
7-1- ساختار پژوهش	15
فصل دوم: چارچوب نظری و پیشینه پژوهش	17
1-2- مقدمه	18
2-2- مبانی نظری تحقیق	18
1-2-2- سود: اجزای نقدی و تعهدی	18

20	2-2-2- تعریف اقلام تعهدی
21	3-2-2- اجزای اقلام تعهدی
22	4-2-2- مدل های اندازه گیری اقلام تعهدی
22	1-4-2-2- مدل جونز
23	2-4-2-2- مدل تعدیل شده جونز
24	3-4-2-2- مدل اسلون
25	4-4-2-2- مدل دیچو و دایچو
30	5-4-2-2- مدل فرانسیز و دیگران
32	5-2-2- سنجه های سنتی و نوین اقلام تعهدی
33	6-2-2- ارتباط سنجه های سنتی و نوین اقلام تعهدی با عملکرد آتی شرکت
35	7-2-2- اقلام تعهدی و کیفیت آن
38	8-2-2- عملکرد شرکت
40	3-2- پیشنهاد تحقیق
41	1-3-2- پیشنهاد تحقیق خارجی
47	2-3-2- پیشنهاد تحقیق ایرانی
49	خلاصه
50	فصل سوم: روش اجرای پژوهش
51	1-3- مقدمه
52	2-3- تعریف پژوهش
53	3-3- نوع و روش شناسایی پژوهش
53	1-3-3- نوع پژوهش
54	2-3-3- روش پژوهش
55	4-3- پرسشهای پژوهش

55	3-5- فرضیه پژوهش .....
60	3-6- مدل آزمون فرضیه ها و متغیرهای پژوهش .....
61	3-6-1- متغیر مستقل .....
61	3-6-1-1- اقلام تعهدی سنتی .....
61	3-6-1-2- اقلام تعهدی نوین .....
62	3-6-2- متغیر وابسته .....
62	3-6-3- متغیر کنترل .....
63	3-7- جامعه آماری، قلمرو زمانی، روش نمونه گیری و حجم نمونه پژوهش .....
63	3-7-1- جامعه آماری پژوهش .....
63	3-7-2- قلمرو زمانی پژوهش .....
64	3-7-3- روش نمونه گیری و حجم نمونه پژوهش .....
65	3-4- روش گردآوری داده ها .....
66	3-9- روش تجزیه و تحلیل داده ها و آزمون فرضیه ها .....
66	3-9-1- رگرسیون چند متغیره .....
68	3-9-2- نبو خود هبستگی .....
70	3-9-3- روش آزمون فرضیه ها .....
71	3-9-4- ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده .....
73	3-9-5- آزمون معنا دار بودن مدل رگرسیون .....
73	3-9-5-1- آزمون معنا دار بودن معادله رگرسیون .....
73	3-9-5-2- آزمون معنا دار بودن ضرایب .....
74	3-10- خلاصه فصل .....

75	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها
76	1-4-1- مقدمه
77	2-4-2- آزمون فرضیه‌ها در حالت ترکیبی
77	2-4-1- آزمون فرضیه‌ها در سطح کل شرکت‌ها
77	2-4-1-1- بررسی آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در سطح کل شرکت‌ها
79	2-4-1-2- آزمون فرضیه اول در سطح کل شرکت‌ها
82	2-4-1-3- آزمون فرضیه دوم در سطح کل شرکت‌ها
85	2-4-1-4- آزمون فرضیه سوم در سطح کل شرکت‌ها
86	2-4-2- آزمون فرضیه‌ها در صنایع چوب و نساجی
87	2-4-2-1- بررسی آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در صنایع چوب و نساجی
88	2-4-2-2- آزمون فرضیه اول در صنایع چوب و نساجی
91	2-4-2-3- آزمون فرضیه دوم در صنایع چوب و نساجی
94	2-4-2-4- آزمون فرضیه سوم در صنایع چوب و نساجی
96	2-4-3- آزمون فرضیه‌ها در صنایع کانی غیر فلزی
96	2-4-3-1- بررسی آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در صنایع کانی غیر فلزی
97	2-4-3-2- آزمون فرضیه اول در صنایع کانی غیر فلزی
100	2-4-3-3- آزمون فرضیه دوم در صنایع کانی غیر فلزی
103	2-4-3-4- آزمون فرضیه سوم در صنایع کانی غیر فلزی
104	2-4-4- آزمون فرضیه‌ها در صنایع کاشی و سرامیک
104	2-4-4-1- بررسی آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در صنایع کاشی و سرامیک
105	2-4-4-2- آزمون فرضیه اول در صنایع کاشی و سرامیک
108	2-4-4-3- آزمون فرضیه دوم در صنایع کاشی و سرامیک

111	..... 4-4-2-4 آزمون فرضیه سوم در صنایع کاشی و سرامیک
112	..... 4-2-5 آزمون فرضیه ها در صنایع مواد غذایی
112	..... 4-2-5-1 بررسی آمار توصیفی متغیر های پژوهش در صنایع مواد غذایی
113	..... 4-2-5-2 آزمون فرضیه اول در صنایع مواد غذایی
116	..... 4-2-5-3 آزمون فرضیه دوم در صنایع مواد غذایی
120	..... 4-2-5-4 آزمون فرضیه سوم در صنایع مواد غذایی
121	..... 4-2-6 آزمون فرضیه ها در صنایع مواد و محصولات داروئی
121	..... 4-2-6-1 بررسی آمار توصیفی متغیر های پژوهش در صنایع مواد و محصولات داروئی
122	..... 4-2-6-2 آزمون فرضیه اول در صنایع مواد و محصولات داروئی
125	..... 4-2-6-3 آزمون فرضیه دوم در صنایع مواد و محصولات داروئی
128	..... 4-2-6-4 آزمون فرضیه سوم در صنایع مواد و محصولات داروئی
129	..... 4-2-7 آزمون فرضیه ها در صنایع شیمیایی
129	..... 4-2-7-1 بررسی آمار توصیفی متغیر های پژوهش در صنایع شیمیایی
130	..... 4-2-7-2 آزمون فرضیه اول در صنایع شیمیایی
133	..... 4-2-7-3 آزمون فرضیه دوم در صنایع شیمیایی
136	..... 4-2-7-4 آزمون فرضیه سوم در صنایع شیمیایی
137	..... 4-2-8 آزمون فرضیه ها در صنایع فلزی
137	..... 4-2-8-1 بررسی آمار توصیفی متغیر های پژوهش در صنایع فلزی
138	..... 4-2-8-2 آزمون فرضیه اول در صنایع فلزی
141	..... 4-2-8-3 آزمون فرضیه دوم در صنایع فلزی
144	..... 4-2-8-4 آزمون فرضیه سوم در صنایع فلزی
147	..... 4-4 خلاصه فصل

148	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات
149	1-5- مقدمه
150	2-5- مروری بر نتایج به دست آمده از پژوهش قبل از آزمون فرضیه‌ها
150	3-5- نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش
153	4-5- نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش
156	5-5- نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم پژوهش
158	6-5- بررسی مقایسه یافته‌های تحقیق
159	7-5- پیشنهادهای ناشی از یافته‌های پژوهش
160	8-5- پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی
160	9-5- محدودیتهای پژوهش
161	10-5- خلاصه فصل
162	فهرست منابع
162	الف- منابع فارسی
163	ب- منابع خارجی
166	پیوست‌ها
166	پیوست 1: جداول آماری در سطح کل صنایع
170	پیوست 2: جداول آماری در صنعت چوب و نساجی
174	پیوست 3: جداول آماری در صنایع شیمیایی
179	پیوست 4: جداول آماری در صنایع غذایی
184	پیوست 5: جداول آماری در صنایع فلزی
191	پیوست 6: جداول آماری در صنایع کاشی و سرامیک

پیوست 7: جداول آماری در صنایع کانی های غیر فلزی 197

پیوست 8: جداول آماری در صنایع دارویی 204

فصل اول

کلیات پژوهش

1-1- مقدمه

شناخت ویژگی‌های ارقام تعهدی یکی از اهداف مهم تحقیقات حسابداری مالی است. ارقام تعهدی محصول مستقیم حسابداری تعهدی است که اساس حسابداری و گزارشگری مالی را تشکیل می‌دهد. محور اصلی حسابداری تعهدی، شناسایی و اندازه‌گیری دارایی‌ها و بدهی‌ها، همراه با نشان دادن تغییرات غیرنقدی در دارایی‌ها و بدهی‌ها است. یکی از اهداف اصلی تحقیقات در حوزه حسابداری مالی، بررسی چگونگی کمک ارقام تعهدی به تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران است. بدین منظور، در این تحقیق بررسی مقایسه‌ای نقش سنج‌های سنتی و نوین ارقام تعهدی در تبیین عملکرد آتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته می‌شود. در این فصل، کلیات تحقیق از جمله، بیان مسأله، اهمیت و ضرورت تحقیق، اهداف پژوهش، سوالات و فرضیه‌های پژوهش، روش انجام تحقیق و در نهایت ساختار کلی فصول دیگر پرداخته می‌شود.

1-2- بیان مسأله پژوهش

از دیرباز، سود حسابداری به عنوان یک قلم مهم در مجموعه صورت‌های مالی، معیار ارزشمندی برای ارزیابی عملکرد شرکت‌ها و متعاقباً اتخاذ تصمیم‌های اقتصادی مورد توجه استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی قرار گرفته است. با پذیرش مبنای تعهدی برای محاسبه سود حسابداری، می‌توان ادعا نمود که سود

حسابداری همواره از دو جزء نقدی و تعهدی تشکیل شده است. بر اساس ادبیات موجود، دیدگاه‌های مختلفی پیرامون محتوای اطلاعاتی اجزای نقدی و تعهدی سود در رابطه با تبیین عملکرد آتی شرکت‌ها وجود دارد. برخی از صاحب نظران بر مبنای فرضیه تمرکز درآمد، بر این عقیده هستند که هیچ‌گونه رجحان و برتری بین اجزای نقدی و تعهدی سود وجود ندارد. برخی دیگر نیز استدلال می‌کنند که چون اقلام تعهدی نسبت به جریان‌های نقدی به میزان زیادی دارای ذهنی‌گرایی است و احتمال بیشتری وجود دارد که تحت تاثیر اهداف اختیاری مدیر قرار می‌گیرد و یا شامل اقلام تعهدی غیر اختیاری می‌باشند، جزء تعهدی در مقایسه با جزء نقدی سود، توان تبیین کمتری دارد (بارث و همکاران، 1999). بر این اساس، پژوهش حاضر بر آن است تا به بررسی مربوط بودن جزء تعهدی سود در تبیین عملکرد آتی شرکت پردازد. افزون بر این، از آنجا که تقریباً در کلیه پژوهش‌های سنتی انجام شده در این حوزه، اقلام تعهدی با استفاده از متوسط مجموع دارایی‌ها تعدیل شده است، در پژوهش حاضر بر اساس پژوهش انجام شده توسط نادر هافزالا و همکاران (2011)، یک تغییر جزئی در سنجه اقلام تعهدی ایجاد خواهد شد و نتایج آن با سنجه سنتی اقلام تعهدی مقایسه می‌شود. در واقع، در این پژوهش، به جای تعدیل اقلام تعهدی با استفاده از مجموع دارایی‌ها، از سود خالص به عنوان معیاری برای تعدیل اقلام تعهدی استفاده می‌شود. بر اساس نتایج به دست آمده توسط نادر هافزالا و همکاران (2011)، به نظر می‌رسد که این تعریف تفسیر مناسب‌تری از توان تبیین اجزای نقدی و تعهدی سود ارائه می‌دهد. چراکه این سنجه اقلام تعهدی، بر ترکیب سود خالص تمرکز داشته و بین میزان وجوه نقد حاصل از فعالیت‌های عملیاتی و اقلام تعهدی تمایز قائل می‌شود. بنابراین، پژوهش حاضر به بررسی این موضوع نیز می‌پردازد که آیا این تغییر در سنجه اقلام تعهدی، باعث افزایش در توانایی تبیین عملکرد آتی شرکت می‌شود یا خیر؟

1-3- اهمیت و ضرورت پژوهش

تحقیق حاضر، برای اولین بار سنجه نوین ارقام تعهدی را در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد و می‌تواند در ارائه مدلی برای تبیین عملکرد آتی شرکت‌ها مفید باشد.

از طرفی دیگر، این پژوهش از نوع پژوهش‌های کاربردی است که می‌تواند مورد استفاده‌ی گروه‌کثیری از استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری جهت پیش‌بینی عملکرد آتی و در نتیجه تخصیص بهینه منابع، به منظور رشد و توسعه اقتصادی کشور قرار گیرد. استفاده‌کنندگان اصلی این پژوهش عبارتند از: سهامداران (مالکان) به عنوان گروه اصلی استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری و در نتیجه تأمین‌کنندگان عمده بازار سرمایه، اعتباردهندگان، پژوهش‌گران، تحلیل‌گران، عرضه‌کنندگان، دولت، مدیران و کارکنان شرکت‌ها، حساب‌برسان، بورس اوراق بهادار تهران، اساتید دانشگاه، دانشجویان و سایر افراد علاقه‌مند.

1-4- اهداف پژوهش

وجود تضاد منافع، همواره موجب نگرانی مالکان (سهامداران) بوده است. تا جایی که آن‌ها برای اطمینان از تخصیص بهینه منابع خود توسط مدیران، اقدام به تبیین و ارزیابی عملکرد مدیران می‌کنند. برای تبیین و ارزیابی عملکرد مدیران، مالکان از ابزارها و معیارهای متفاوتی استفاده کرده‌اند. در هر برهه‌ای از زمان، معیارها و ابزارهای خاصی مطرح شده و هر ذینفعی با توجه به دیدگاه خود از این معیارها برای تبیین و ارزیابی عملکرد مدیران استفاده کرده است. از این رو، با توجه به اهمیت به سزایی که سود حسابداری برای سرمایه‌گذاران و مدیران در ارزیابی آن‌ها از آینده شرکت و برآورد ریسک و بازدهی سرمایه‌گذاری و قیمت سهام دارد و همچنین، لزوم رفع کاستی‌ها و معایب سنجه سنتی ارقام تعهدی، پژوهشگران مالی (به عنوان نمونه نادر هافزالا و همکاران، 2011) بر آن شدند تا با اعمال تعدیلاتی در سنجه سنتی ارقام تعهدی، سنجه نوین ارقام تعهدی را ارائه کنند. در همین راستا، پژوهش حاضر نیز با تأکید بر سنجه نوین ارقام تعهدی،

سعی در ارائه تعریف جدیدی از متغیر ارقام تعهدی در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران نموده و به بررسی مقایسه‌ای نقش سنجه‌های سنتی و نوین ارقام تعهدی در تبیین عملکرد آتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌پردازد.

1-5- سؤال‌های پژوهش

این پژوهش به دنبال یافتن پاسخ سؤال اصلی زیر است :

کدام یک از سنجه‌های ارقام تعهدی (نوین و سنتی) برای تبیین عملکرد آتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران مناسب‌تر است؟

1-6- فرضیه‌های پژوهش

با توجه به سوالات این پژوهش و مجموعه مباحث قبلی، 3 فرضیه اصلی و 7 فرضیه فرعی به شرح زیر تدوین گردیده است:

فرضیه اول:

بین سنجه سنتی ارقام تعهدی و عملکرد آتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اول-1

بین سنجه سنتی ارقام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت چوب و نساجی شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اول-2

بین سنجه سنتی اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت کانیهای غیرفلزی شرکتهای پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اول-3

بین سنجه سنتی اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت کاشی و سرامیک شرکتهای پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اول-4

بین سنجه سنتی اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت مواد غذایی شرکتهای پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اول-5

بین سنجه سنتی اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت مواد و محصولات داروئی شرکتهای پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اول-6

بین سنجه سنتی اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت مواد شیمیائی شرکتهای پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه اول-7

بین سنجه سنتی اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت فلز شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم:

بین سنجه نوین اقلام تعهدی و عملکرد آتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم-1

بین سنجه نوین اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت چوب و نساجی شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم-2

بین سنجه نوین اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت کانیهای غیرفلزی شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم-3

بین سنجه نوین اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت کاشی و سرامیک شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم -4

بین سنجه نوین اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت مواد غذایی شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم -5

بین سنجه نوین اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت مواد و محصولات دارویی شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم -6

بین سنجه نوین اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت مواد شیمیائی شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم -7

بین سنجه نوین اقلام تعهدی و عملکرد آتی در صنعت فلز شرکت‌های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه سوم:

بین قدرت توضیح دهندگی سنجه‌های سنتی و نوین اقلام تعهدی در تبیین عملکرد آتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.